

Тема 1. Сутність, принципи і роль страхування

(4 години самостійного вивчення)

План:

1. Класифікація страхування
2. Суб'єкти страхових відносин
3. Об'єкти страхових відносин і страховий інтерес

Мета заняття:

навчальна – конкретизувати види страхування за його класифікацією, здійснити огляд об'єктів та суб'єктів страхування;

виховна – виховувати студентів у дусі національної свідомості та гідності;

розвиваюча – розвивати вміння аналізувати і узагальнювати матеріал, подавати матеріал у вигляді схем, діаграм тощо.

Міжпредметні зв'язки: право, безпека життєдіяльності, організація та технологія туристичного обслуговування.

Література. Охріменко О.О. Страхування у сфері туризму та готельного господарства: Навч. посіб. / Передм. В.К. Федорченка. – К.: Вища шк., 2003. – стор. 23-33.

Нормативні акти:

Конституція України, Закон України «Про страхування»

Після опрацювання даної теми **студенти повинні знати:**

1. Класифікацію видів страхування.
2. Види об'єктів страхових відносин.
3. Основні суб'єкти страхових відносин.

Вид контролю: письмове опитування, перевірка конспектів.

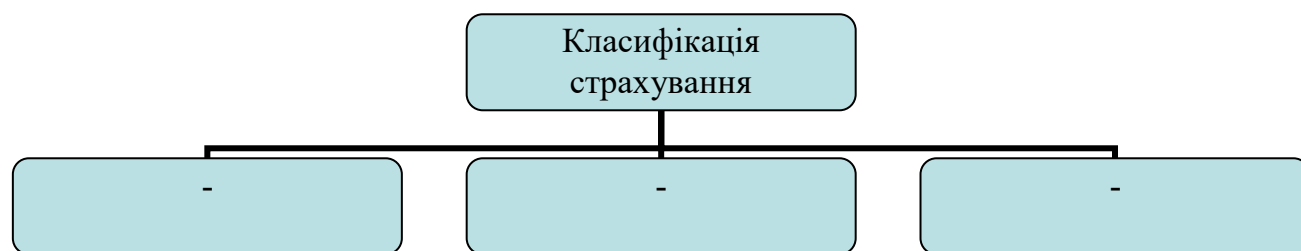
Завдання:

1. Скласти схему «Класифікація видів страхування» (в зошиті або на папері формату А4).

2. Скласти глосарій з понять: «добровільне страхування», «обов'язкове страхування», «співстрахування», «перестрахування», «страховий пул».
3. Законспектувати об'єкти та суб'єкти страхових відносин.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

При виконанні першого завдання доцільно розглянути запропоновану літературу (стор. 27-29), приділивши основну увагу таблиці 1.1 «Класифікація страхування» (стор. 27). Класифікацію страхування необхідно подати у вигляді схеми, наприклад:

Класифікація страхування являє собою систему поділу страхування на галузі, види, різновиди, форми та системи страхових відносин (табл. 1.1).

Основу поділу на галузі складає різниця в об'єктах страхування. Лгідно з чинним законодавством України об'єктами страхування можуть бути майнові інтереси, що не суперечать законодавству, пов'язані:

з життям, здоров'ям, працездатністю та додатковою пенсією страху-малышка або застрахованої особи (особисте страхування);

з володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування);

Галузь страхування	Вид страхування	Різновид страхування	Форма страхування	Система страхових відносин
Особисте страхування	Страхування життя	Страхування дітей	Добровільна Обов'язкова	Страхування
	Страхування від нещасних випадків Страхування здоров'я на випадок хвороби Медичне страхування	Страхування громадян на випадок смерті у зв'язку з хірургічним втручанням Страхування медичних витрат для виїжджаючих за кор		Співстрахування Перестрахування Страховий пул Подвійне страхування

Майнове страхування	Страхування засобів транспорту (наземного, повітряного, морського) Страхування вантажів та багажу Страхування інших видів майна Страхування фінансових ризиків	Дон Страхування будівель Страхування основних і оборотних фондів Дів Страхування тварин Страхування особистих речей туристів	Самострахування Взаємне страхування
Страхування підповідальності	Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів Страхування інших видів відповідальності	Страхування на випадок спричинення шкоди в процесі господарської й професійної діяльності Страхування відповідальності за оплату послуг під час поїздки на автомобілі	

з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі (страхування відповідальності).

Об'єктами страхування є три галузі: особисте страхування, майнове страхування, страхування відповідальності. Критеріями класифікації страхування згідно з чинним законодавством України є види страхування. Розрізняють 21 вид добровільного та 34 види обов'язкового страхування (кількість видів страхування може коливатися, що пов'язано з прийняттям нових законодавчих актів).

Кожна страхова компанія розробляє та ліцензує власні страхові правила та створює на їх основі страхові програми, які відрізняються умовами укладання договорів страхування, взаємними зобов'язаннями сторін, тарифами, сумами покриття, порядком розгляду претензій, наявністю сервісних послуг тощо. Ці специфічні особливості, які вирізняють страховий продукт окремого страховика серед маси аналогічних продуктів, утворюють основу для виділення різновидів страхування.

Страхування у сфері туризму залежно від об'єктів страхування належить до всіх трьох галузей страхування.

У межах особистого страхування туристське страхування представлене двома видами: страхування від нещасних випадків та медичне страхування. Різновидами

страхування є безперервне страхування здоров'я співробітників турфірм, страхування непередбачених медичних витрат для виїжджаючих за кордон тощо.

У межах майнового страхування туристське страхування охоплює: страхування наземного (повітряного, морського) транспорту, страхування вантажів та багажу, страхування фінансових ризиків та від вогневих ризиків. Різновидами страхування є страхування багажу та особистих речей туристів, страхування витрат, пов'язаних із неможливістю здійснити подорож, страхування засобів розміщення тощо.

Страховування відповідальності охоплює такі види: страхування відповідальності власників наземного (повітряного, морського транспорту); страхування відповідальності перед третіми особами і т. д. Різновидами цього виду страхування є страхування професійної відповідальності при здійсненні туристської діяльності; страхування цивільної відповідальності туристів за завдання шкоди майну третіх осіб тощо.

Закон України «Про страхування» виокремлює дві форми здійснення страхування: добровільну та обов'язкову.

Добровільне страхування здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком. Загальні умови й порядок здійснення добровільного страхування визначаються правилами страхування, що встановлюються страховиком самостійно відповідно до вимог чинного законодавства.

Обов'язкове страхування встановлюється законами України. Наприклад, відповідно до Закону України «Про страхування» обов'язковими видами страхування є такі:

- страхування спортсменів вищих категорій;
- особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини при виконанні ними службових обов'язків;
- особисте страхування від нещасних випадків на транспорті;
- авіаційне страхування цивільної авіації;
- страхування відповідальності суб'єктів туристської діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну;
- інші види обов'язкового страхування.

Залежно від принципу розподілу відповідальності між страховиками існують такі системи страхових відносин: страхування, самострахування, взаємне страхування, перестрахування, співстрахування, страховий пул, подвійне страхування.

Співстрахування — здійснення страхування об'єкта за одним договором страхування та за згодою страхувальника кількома страховиками. Мри цьому договір має містити умови, що визначають права й обов'язки кожного страховика. За наявності відповідної угоди між співстраховиками і страхувальником один із співстраховиків може представляти всіх інших у взаємовідносинах зі страхувальником, залишаючись відповідальним перед ним лише у розмірі своєї частки.

Перестрахування — страхування одним страховиком (цедентом, перестрахувальником) на визначених договором умовах ризику виконання всіх або частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика) — резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно із законодавством країни, в якій він зареєстрований. Страховик, який уклав із перестраховиком договір про перестрахування, залишається відповідальним перед страхувальником у повному обсязі згідно з договором страхування.

Страховий пул — це об'єднання страхових компаній на підставі договору для спільного страхування від окремих видів ризиків. Ґрунтується на принципах співстрахування.

Подвійне страхування здійснюється у кількох страховиків від одних і тих самих ризиків. При цьому загальна страхова сума є більшою за страхову вартість.

1.5. Суб'єкти страхових відносин

Суб'єктами страхових відносин є страховик, страхувальник, застрахована особа і вигодонабувач.

Страховики — це фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств із додатковою відповідальністю згідно із Законом України від 19 вересня 1991 р. «Про господарські товариства» з урахуванням особливостей[^] передбачених цим Законом, а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності. Учасників страховика має бути не менше трьох.

Страхова діяльність в Україні здійснюється виключно страховиками — резидентами України. В окремих випадках, установлених законодавством України, страховиками визнаються державні організації, які створені й діють відповідно до цього Закону. У цьому разі використання слів «державна», «національна» або похідних від них у назві страховика дозволяється лише за умови, що єдиним власником такого страховика є держава.

Загальний розмір внесків страховика до статутних фондів інших страховиків України не може перевищувати 30 % його власного статутного фонду, в тому числі розмір внеску до статутного фонду окремого страховика не може перевищувати 10 %. Ці вимоги не поширюються на страховика, який здійснює види страхування інші, ніж страхування життя, у разі здійснення ним внесків до статутного фонду страховика, який здійснює страхування життя.

При створенні страховика або збільшенні зареєстрованого статутного фонду статутний фонд має бути сплачений виключно в грошовій формі. Дозволяється формування статутного фонду страховика цінними паперами, що випускаються державою, за їх номінальною вартістю в порядку, визначеному спеціальним уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю, але не більше ніж 25 % загального розміру статутного фонду. Забороняється використовувати для формування статутного фонду векселі,

кошти страхових резервів, а також кошти, одержані в кредит, позику та під заставу, і вносити нематеріальні активи.

Безпосередньою діяльністю страховика може бути тільки страхування, перестрахування і фінансова діяльність, пов'язана з формуванням страхових резервів, використанням їх з метою відшкодування матеріальних збитків або надання матеріальної допомоги громадянам у разі настання окремих подій в житті, а також діяльність, пов'язана з розміщенням страхових резервів і управлінням ними з метою одержання страховиком інвестиційного доходу.

Дозволяються виконання зазначених видів діяльності у вигляді надання послуг для інших страховиків на підставі укладених цивільно- правових угод, надання послуг (виконання робіт), якщо це безпосередньо пов'язано із зазначеними видами діяльності, а також будь-які операції для забезпечення власних господарських потреб страховика.

Страховики, які здійснюють страхування життя, можуть надавати кредити страхувальникам, які уклали договори страхування життя.

Мінімальний розмір статутного фонду страховика, який займається видами страхування іншими, ніж страхування життя, встановлюється в сумі, еквівалентній 1 млн євро, а страховика, який займається страхуванням життя, — 1,5 млн євро.

Страхувальники — юридичні особи та дієздатні громадяни, які уклали із страховиками договори страхування. Страхувальники можуть укласти із страховиками договори про страхування третіх осіб (застрахованих осіб) лише за їх згодою, крім випадків, передбачених чинним законодавством. Застраховані особи можуть набувати прав і обов'язків страхувальника згідно з договором страхування.

Страхувальники зобов'язані сплатити страховикові страхову премію, а у разі настання страхового випадку мають право вимагати страхову виплату.

Страхувальники зобов'язані: дотримуватись правил експлуатації майна; дбайливо ставитися до здоров'я та життя; у разі настання страхового випадку вжити заходів для зменшення розміру збитків і сповістити про це страховика; звернутися до компетентних державних органів (пожежний нагляд, слідчі органи, органи ДАІ).

Страховик і страхувальник є основними суб'єктами договірних відносин. Крім страховика і страхувальника договором можуть визначатися також такі його суб'єкти, як застрахована особа та одержувач страхового відшкодування, що не є платниками страхової премії і мають обмежені права участі у виконанні договору.

Застрахована особа — фізична особа, про страхування якої страхувальником укладено договір особистого страхування зі страховиком.

У майновому страхуванні, якщо страхувальник і застрахована особа не збігаються, остання завжди є одержувачем (вигодонабувачем), оскільки саме їй належить страховий інтерес.

Одержувачем страхового відшкодування згідно з чинним законодавством є або страхувальник, або застрахована особа, або потерпіла особа, або третя особа, визначена договором страхування.

Страхувальники мають право при укладанні договорів особистого страхування призначати за згодою застрахованої особи громадян або юридичних осіб (вигодонабувачів) для отримання страхових виплат, а також замінювати їх до настання страхового випадку, якщо інше не передбачено договором страхування.

1.6. Об'єкти страхових правовідносин і страховий інтерес

Об'єкт страхування є необхідним елементом страхових правовідносин. Об'єкт — це те, з приводу чого виникає і здійснюється діяльність суб'єктів договору.

Страховий інтерес — це ступінь матеріальної зацікавленості в страхуванні.

У ст. 4 Закону України «Про страхування» зазначено, що об'єктом страхових правовідносин в Україні є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України. Майнові інтереси можуть бути пов'язані: з життям, здоров'ям, працездатністю та додатковою пенсією страхувальника або застрахованої особи (особисте страхування); з володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування); з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі (страхування відповідальності).

Страховий інтерес може бути повним або частковим. Повний інтерес — стовідсотковий інтерес страхувальника в об'єкті, що страхується. Частковий інтерес — інтерес у будь-якій частці загального інтересу щодо майна, яке пропонується до страхування.

Розглянемо особливості страхового інтересу за основними напрямками страхування.

В особистому страхуванні потреба, в одержанні страхового захисту пов'язана з такими чинниками:

- зі смертю, втратою годувальника та/або витратами на поховання;
- з матеріальними витратами у разі втрати здоров'я у вигляді непередбачених витрат на одужання;
- з тимчасовою або постійною втратою працездатності страхувальником або застрахованою особою у вигляді майнової компенсації неодержання доходу чи інших матеріальних благ з причини настання непрацездатності.

У майновому страхуванні страховий інтерес виявляється у формі відшкодування втрат, пов'язаних з володінням, використанням, розпорядженням майном. Об'єктом страхових правовідносин є не конкретне майно, а ставлення до нього його власника, що виражається через страховий інтерес.

При страхуванні відповідальності фізичної або юридичної особи формою виявлення страхового інтересу страхувальника, що здійснює будь-який вид діяльності, є можливість його звільнення від матеріальної відповідальності перед третіми особами за наслідки завданої їм шкоди з його вини шляхом виконання страховиком обумовлених страхових виплат потерпілим:

- фізичним особам, життю, здоров'ю або працездатності яких було завдано шкоди внаслідок окремих видів діяльності або бездіяльності страхувальника;
- третім особам, майну яких завдано матеріальної шкоди діями страхувальника;
- конкретній особі, майну або правам якої завдано матеріальної шкоди через невиконання страхувальником договірних зобов'язань;
- юридичним особам страхового відшкодування в обсязі завданої шкоди, яка виражається в обмеженні їхніх прав окремими діями чи бездіяльністю страхувальника, що призвело до виникнення матеріального збитку.

Контрольні питання:

- 1. Які види та різновиди страхування належать до особистого страхування?**
- 2. Які види та різновиди страхування належать до майнового страхування?**
- 3. Які види та різновиди страхування належать до страхування відповідальності?**
- 4. Дайте характеристику перестраховання та співстрахування.**
- 5. Назвіть обов'язкові види страхування.**
- 6. Хто є суб'єктом страхових відносин?**
- 7. Що таке об'єкт страхування?**